

УДК 72.01

Назарук Альона Анатоліївна¹,
аспірант кафедри ОАПіР

Мироненко Олег Вікторович²
канд. арх., доцент кафедри ОАПіР

Харківський національний університет міського господарства
ім. О.М. Бекетова
E-mail: Aleshkanaz@mail.ru

РОЛЬ ДИЗАЙНУ В ФОРМУВАННІ КОМФОРТНОГО СЕРЕДОВИЩА ХОСПІСУ

Анотація: У статті розкрито сутність і роль дизайну в формуванні середовища хоспісів. Аналізуються основні складові поняття «комфорт» з точки зору організації предметно-просторового середовища хоспісів. До них належать: фізіологічні параметри середовища, психологічний клімат приміщень, соціальна активність пацієнтів. Встановлено, що комфорт досягається одночасною взаємодією всіх перерахованих вище складових, а варіації рівнів комфортності виражаються в типі і якості простору. Синтез цих складових при вивченні літературних даних і світового досвіду проектування хоспісів дозволив виділити ряд характерних функцій дизайну при формуванні простору. На основі цього розглядаються шляхи організації комфортного середовища за рахунок грамотного застосування засобів дизайну. Відповідно до висунутих положень сформувані основні значення дизайну в проектуванні хоспісів.

Ключові слова: хоспіс, дизайн, комфорт, предметно-просторове середовище, терапевтичне середовище, психологічний клімат приміщень

Постановка проблеми. Сучасний хоспісний рух прагне забезпечити кожному невиліковно хворому пацієнту найкращу якість життя, включаючи психологічні, емоційні, духовні і соціальні аспекти допомоги. На сьогоднішній день існує велика проблема, пов'язана із забезпеченням необхідних комфортних умов для пацієнтів в хоспісах. Стала затребуваною турбота про

¹ © Назарук А.А.

² © Мироненко О.В.

психічне здоров'я особистості на рівні предметно-просторового середовища, вивчення впливу навколишнього оточення на людину, а, отже, і пошук іншого підходу до дизайну.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. У вітчизняній практиці основні правила проектування хоспісів були описані в роботі В.В. Мілліонщикової [1]. Значний внесок у розвиток архітектурного проектування хоспісів внесли в основному зарубіжні автори. Питання психологічних особливостей пацієнтів, функціональної організації та особливості роботи хоспісів розглядалися в роботах багатьох авторів, таких як К. Schreur [4], А. Carey [2], L. Norskov [3], К. Wogpole [7] та ін. Стислий огляд деяких архітектурних рішень, закладених в проєктах хоспісів наводиться в книзі «Innovations in hospice architecture» С. Вердербера і Б. Рефуерзо [6]. Важливими у вивченні ролі дизайну хоспісів є питання сприйняття людиною навколишнього простору. Цьому напрямку присвячено багато досліджень, наприклад, в 1984 р. Роджер Ульріх [5] визначив вплив природи на темпи одужання пацієнтів. Знання в цій галузі дозволяють більш детально підходити до питань організації навколишнього простору. Аналіз робіт дає можливість визначити значимість дизайну в формуванні хоспісів і досліджувати його роль у формуванні комфортного середовища.

Формулювання цілей статті. Виявити роль дизайну у формуванні комфортного середовища хоспісу.

Основна частина. У той час як паліативна допомога є основною для людини у термінальній стадії хвороби, фізичне докільля грає не менш важливу роль у створенні комфортної атмосфери. Дизайн архітектурного середовища хоспісу повинен брати до уваги потреби не тільки пацієнта, але і його сім'ї та персоналу. Наприклад, для хворої людини і її сім'ї, оточення повинно викликати почуття розслаблення, спокою і безтурботності. Як в домашніх умовах, люди повинні відчувати турботу і добро. З лікарняного типу будівлі, хоспіс запозичує положення про те, що середовище має сприяти поліпшенню умов роботи персоналу. Для того щоб робити свою роботу

добре, персоналу теж потрібне середовище, здатне знімати стрес, наскільки це можливо.

Як вже зазначалося раніше, досліджень по розробці комфортних умов, придатних для хоспісу, дуже мало і належать вони зарубіжним авторам. На основі вивченої літератури та практичного досвіду можна спробувати описати основну роль дизайну середовища хоспісу, здатного забезпечити комфортну атмосферу, полегшити страждання і навіть надихати співробітників і пацієнтів установи.

Дизайн, наближений до домашньої атмосфери (homelike design), вважається однією з основних вимог, що пред'являються до архітектурного середовища хоспісів [2]. Хвороба робить людину вразливою, «вирізаною» з повсякденного місця проживання і перетвореною у залежного пацієнта, який повинен адаптуватися до нового середовища. Як вже говорилося раніше, «будинок» асоціюється з почуттям безпеки, ідентичності і самовираження, які відображають історію та переваги індивідуума. Такі атрибути полегшують підсвідоме відчуття власної гідності і здатність підтримувати контроль над власним життям – ілюзія незалежності. Догляд за невиліковно хворим в домашніх умовах, наприклад, означає, що він все ще зберігає певний контроль над ситуацією і речами. Сучасні переваги померти вдома спираються на традиційні моделі будинку, сім'ї, громади. Не дивлячись на це, житлові будинки і пов'язані з ними просторові характеристики не завжди забезпечують оптимальні умови щодо доступності середовища, зовнішнього вигляду і комфорту.

Емпіричні дослідження дозволяють припустити, що важливим у цьому питанні компонентом хоспісу є кімната пацієнта. Особливу увагу слід приділяти індивідуальним і культурним уподобанням щодо кількості осіб в одній кімнаті, розмірів приміщення, а також недоторканності приватного життя. Дизайн, наближений до домашньої атмосфери, надає пацієнтам можливість персоналізувати свої кімнати особистими речами, такими, як рослини, картини, ковдри і навіть домашніми тваринами. Такий підхід стимулює розвиток почуття контролю над обстановкою, викликане використанням

особистих речей і розмежуванням своєї території. Іншим компонентом домашньої атмосфери хоспісу є меблі та їхнє розміщення в просторі кімнати. Наприклад, стільці, розміщені близько до ліжка хворого, необхідні для того, щоб відвідувачі могли тримати за руки пацієнтів або читати для них. Незважаючи на необхідність в медичній техніці для деяких пацієнтів, вважається недоречним відкрито розміщувати її в кімнаті, і рекомендується створювати окремі простори для даного обладнання. Досить простору також має бути заплановано і для відвідувачів. Ще однією важливою особливістю є розміщення інвалідного візка, щоб він був завжди доступний для пацієнта, який міг би самостійно пересуватися. Відповідно, при систематично грамотному розташуванні меблів з урахуванням ергономіки, небажані фізичні навантаження можуть бути значно зменшені, скорочуючи тим самим майбутній ризик травм.

Ще одна дуже важлива особливість дизайну кімнати пацієнта – вид з ліжка, тому що це місце, де пацієнти проводять більшу частину свого часу. Це може бути видове розкриття в межах кімнати, з кімнати в інші внутрішні приміщення будівлі, так щоб пацієнт був у стані побічно брати участь в діяльності хоспісу, а також з приміщення у відкритий простір і природу, щоб пацієнт міг виявити хід часу.

Що стосується безпосередньо виду з вікна кімнати хворого, Роджер Ульріх [5] зазначив, що найкращі серед пацієнтів і персоналу види з вікон на рослини, навколишню місцевість і людей, які надали б інформацію про зовнішню діяльність. На відміну від цього, невдалими видами вважаються одноманітний вигляд або вид на архітектурну споруду (наприклад, цегляну стіну). Види вуличної активності і перебування відвідувачів також допоможе пацієнтові зберегти зв'язок із зовнішнім світом. Більш того, дослідження Ульріха показали, що природна обстановка призводить до більш швидкого відновлення від стресу, ніж міські умови.

Дизайн комфортного середовища для пацієнтів повинен враховувати психологічні та фізичні потреби, і не виключає шкалу потреб Маслоу (безпеку, повагу, самореалізацію).

Потреба в самоповазі стає важливою, коли термінально хвора людина втрачає можливість контролювати навколишню ситуацію і стає все більш залежною. Страх втрати особистого контролю часто фокусується на втраті рухливості. Люди потребують почуття контролю по відношенню до свого оточення, так як неконтрольовані умови є стресовими. У медичних установах втрата контролю є дуже серйозною проблемою, яка призводить до погіршення здоров'я у пацієнтів. Але стрес може бути зменшений за допомогою ергономічної складової дизайн-концепції, яка передбачає використання спеціальних конструкцій, що дозволяють посилити контроль. Так, існує зростаюча тенденція серед багатьох зарубіжних хоспісів в наданні пацієнтам більше «контролю» над навколишнім середовищем: контроль над положенням ліжка, контроль над температурою (кондиціонер і опалення), контроль над штучним освітленням, контроль над звуком (музика і телебачення), а також контроль над природним освітленням. Кнопки управління, телефони, дверні та віконні ручки, крани і вентиля, електро- та інші вимикачі повинні бути розташовані таким чином, щоб до них було легко діставати та зручно користуватися.

Дизайн середовища також повинен підтримувати почуття пов'язаності з природою при виборі матеріалів і надання зв'язків із зовнішнім світом. Велика частина пацієнтів стикаються з синтетичними матеріалами, безхарактерними і ефемерними: від пов'язок і витратних матеріалів аж до одноразових чашок чаю. Тому цінні будь-які можливості контакту з більш натуральними екологічними матеріалами, елементами предметного середовища, приладдями тощо.

Дизайн архітектурного середовища хоспісу здатний зробити істотний вплив і на ступінь «соціальної взаємодії». Деякі дослідники описують важливість такого розташування ліжка або меблів в палаті, яке робить взаємодію один з одним більш легкою для пацієнтів. В інших випадках це означає наявність громадських місць, де люди могли б спілкуватися між собою. Для багатьох пацієнтів «соціальна взаємодія» асоціюється з домашнім затишком і з повноцінним життям,

наявністю місць, де вони могли б запропонувати своїм співбесідникам чашку чаю, або місць для тривалого перебування, куди вони могли б «піти» на обід з друзями або родиною (кафе-бари, ресторани, сади і місця відпочинку). Ці місця надають можливість не тільки для спілкування, а й в деяких сильно емоційних ситуаціях служать просторами для «розрядки».

Рис. 1. Гобелени на стінах хоспісу Х'юстона (Houston Hospice)

Одним з найважливіших аспектів дизайну хоспісів є використання прийомів арт-дизайну. Арт-дизайн може також забезпечити поліпшення психічного здоров'я людини. Певні типи творів мистецтва можуть зменшити стрес і поліпшити фізичний стан хворої людини. Паліативні і терапевтичні функції образотворчого мистецтва не можуть бути перебільшені.

Оригінальний живопис, скульптура, гобелен, колаж, вітраж, ручний розпис фрески, або літографія можуть підняти людський дух. Так, наприклад, гобелени на стінах хоспісу Х'юстона (Houston Hospice) забезпечують не тільки поглинання звуку, а й візуальну естетику приміщень (рис. 1) [8]. А, наприклад, картина, розміщена поруч з дверима кімнати пацієнта, може допомогти орієнтуванню в просторі. Таким чином, арт-дизайн може служити мостом між суто медичною та психіатричною складовою для лікування пацієнтів в цілому та для поліпшення якості їхнього життя.

Висновки. Дизайн займає одну з провідних ролей у формуванні комфортного середовища хоспісу та виконує такі важливі функції:

- дозволяє сформувати «домашню атмосферу» в жорстких медичних умовах хоспісу;
- допомагає забезпечити контроль пацієнтам над навколишнім середовищем;
- формує візуальні стимули, які спонукають пацієнтів брати участь у життєдіяльності хоспісу і відволікатися від власної хвороби;
- є основним засобом включення природи і природних елементів в середовище хоспісу;
- здійснює істотний вплив на ступінь «соціальної взаємодії» пацієнта;
- засоби арт-дизайну забезпечують поліпшення психічного здоров'я пацієнтів і персоналу.

Ці заходи, як окремі аспекти дизайну, в сукупності характеризують специфічну архітектуру хоспісу, і надають важливість тектонічного підходу з точки зору створення комфортного середовища.

Перспектива подальшого дослідження. Подальшого дослідження потребують питання використання новітніх технологій в сфері дизайну для створення якісного архітектурного середовища хоспісів.

Література

1. Хоспіси. Збірник матеріалів: літературний огляд, рекомендовані і справочні матеріали. 2-е ізд., іспр. і доп. / Мілліонщикова В.В. і др. – М.: Благодійний фонд допомоги хоспісам «Вера», 2011. – 528 с.;
2. *A. Carey.* Hospice Inpatient Environments / Carey A. - New York: Van Nostrand Reinhold Company, 1986. – 256 p.;
3. *L. Norskov.* Hospice Thuro: master thesis / Line Norskov. – 2012. – 130 p.;
4. *K. Schreur.* The Architecture of Dying: Understanding the Role of Architecture in the Hospice Community: master thesis / Kevin Schreur. – 2009. – 107 p.;
5. *R. Ulrich.* Natural Versus Urban Scenes: Some Psychophysiological Effects / Ulrich R. // Environment and Behavior. – 1982. - № 13 (5). – P. 523-553;
6. *S. Verderber.* Innovations in hospice architecture / S. Verderber, Ben J. Refuerzo. - Abingdon: Taylor & Francis, 2006. - 216p.;
7. *K. Worpole.* Modern Hospice Design: The Architecture of Palliative Care / Worpole K - Routledge, 2009. – 149 p.;
8. Houston Hospice [Електронний ресурс]: http://www.houstonhospice.org/virtual_tour.aspx.

Аннотація

Назарук А.А., Мироненко О.В. Роль дизайнера в формуванні комфортної середовища хоспісу. В статті розкривається сутність і роль дизайнера в формуванні середовища хоспісів. Аналізуються основні складові поняття «комфорт» з точки зору організації предметно-просторової середовища хоспісів. До них належать: фізіологічні параметри середовища, психологічний клімат приміщень, соціальна активність пацієнтів. Встановлено, що комфорт досягається одночасним взаємодією всіх вищеперелічених складових, а варіації рівня комфортності виражаються в типі і якості простору. Синтез цих складових при вивченні літературних даних і світового досвіду проектування хоспісів дозволив виділити ряд характерних функцій дизайнера при формуванні простору. На основі цього розглядаються шляхи організації комфортної середовища за рахунок грамотного застосування засобів дизайнера. Відповідно до висунутих положень сформульовані основні значення дизайнера в проектуванні хоспісів.

Ключові слова: хоспіс, дизайн, комфорт, предметно-просторова середовища, терапевтична середовища, психологічний клімат приміщень.

Abstract

Nazaruk AA., Mironenko O. V. The role of design in creating a comfortable environment of the hospice. The article reveals the essence and the role of design in creating the environment of the hospice. The main components of the concept of "comfort" are analyzed from the point of view of organization of subject-spatial environment of hospices. They include physiological parameters of the environment, psychological climate and social activity of patients. It was found that comfort is achieved with the simultaneous interaction of all these components, and the variations in the levels of comfort are conveyed according to the type and quality of space. The synthesis of these components while studying the literature data and global experience in the design of hospices has allowed to identify several characteristic features of design in the space formation. Based on this data the author considers the ways of organization of a comfortable environment through proper use of means of design. The basic values of design in planning hospices have been stated in accordance with the advanced regulations.

Keywords: hospice, design, comfort, environment, objective-spatial therapeutic environment, psychological indoor climate.

Стаття надійшла в редакцію 03.04.2017 р.